

Marseille Espérance:
Az európai migrációs politika mintája

Jean-Louis Fabiani¹ professzor előadása a Közép-Európai Egyetemen

JANCSÓ ANDREA

Kivonat

Az Arab Tavasz és annak járulékos következményei új kihívást és egyben új perspektívát jelentenek Európa számára. Az öreg kontinens ismételtelen olyan helyzetbe került, amelyben bizonyítania kell, hogy a sokat hangoztatott szolidaritás, a demokratikus értékek melletti elköteleződés és az emberi jogok védelme többet jelent egy-egy hangzatos jelmondatnál. Ahhoz, hogy Európa hatékonyan és eredményesen tudja kezelni a bevándorlók tömegét, a klasszikus bürokratikus módszerek mellett szükség van a különböző arab közösségek igényeinek és törekvéseinek jobb megértésére. Ennek egyik dimenziója annak vizsgálata, vajon miképpen segíti vagy akadályozza a nemzeti és helyi közpolitika az idegen közösségek politikai, társadalmi és gazdasági életben való részvételét. A bevándorlás kérdését tekintve Marseille – mint a Maghreb-országokból érkezők kiemelt célállomása – az utóbbi években jelentős változásokon ment keresztül. A város érzékletes példáját adja annak, hogy miképpen változik Európa elkötelezettsége a "nyílt társadalom" irányába egy nagyfokú etnikai és vallási diverzitás jellemezte társadalmi környezetben.

Kulcsszavak: arab tavasz, nyílt társadalom, Maghreb-országok, Marseille, európai bevándorlási politika, muszlim közösség

*

Szabadság, egyenlőség, testvériség. Vagy mégsem? Kaurismäki *Kikötői történet*² című utópisztikus filmje a közelmúlt egyik legfrappánsabb válaszát adja az európai menekültügyi problémákra. Idrissa története morális kérdéseket boncolgat, és átvitt értelemben arra keresi a választ, miként lehetne megoldani azoknak a papírokkal és munkavállalási engedéllyel nem rendelkező afrikai menekülteknek a helyzetét, akik úgy döntenek, hogy egy élhetőbb életet választanak Európában. A finn rendező szembeállítja a bürokrácia tartós megoldást nem nyújtó, járhatatlan útját a "rendszerrel" szembe forduló emberekben még fellelhető szolidaritás és empátia érzésével. Éles kritikák, emberségesebb megoldást sürgető problémák – ez jellemzi az európai migrációs politikát.

Marseille hosszú időre visszanyúló tapasztalatokkal bír a bevándorlás terén.³ A város összetett és kozmopolita jellegét tükrözi az 1970-es évek óta Marseille demográfiai képének szerves részét képező észak-afrikai bevándorlók közössége és egy jelentős számú Comore-szigeteki közösség. Európán és Franciaországon belül Marseille a bevándorló közösségek integrációját tekintve különleges helyet foglal el. Franciaországban a városi integrációs politikákat a Társadalmi Kohézió Városi Szerződés (*Contrat urbain de cohésion sociale*)⁴ szabályozza, amely tulajdonképpen egy minden szintet magában foglaló együttműködési program az állami hatóságok és civil szereplők között. Mindezen felül azonban Marseille különlegessége

¹ Jean-Louis Fabiani professzor a Közép-Európai Egyetem Szociológia és szociálintropológia tanszékén tanít. Bourdieu, Passeron és Collins tanítványa. 1971-ben filozófia szakon végzett a párizsi Sorbonne 4 egyetemen. 1980-ban pedig szociológiából doktorált. Szakterületei: a kultúrszociológia és a szociológiatörténet.

² <http://www.imdb.com/title/tt1508675/>

³ Témime, Émile (1985:7): Marseille, ville de migrations. *Vingtième siècle. Revue d'histoire*

Isaac, Mario (1985:77): Marseille à la fin du XXIème siècle. Crise d'un système urbain, économique et politique. *Cahiers Pierre-Baptiste, Actes Sud*.

⁴ Conseil interministériel des villes. 20 June 2008

több tényezőn is alapszik. Egyrészt egy, a polgármesteri hivatal által létrehozott kezdeményezésen, amely sokatmondóan a *Marseille Espérance*⁵ nevet kapta, és amelynek egyetlen célja van: előmozdítsa a vallási közösségek közötti párbeszédet, és megteremtse a közös cselekvés lehetőségét. Másrészt fontos tényezőként kell kiemelni azt a fajta, a marseille-i lakosság – a muszlim és nem muszlim közösség – részéről tapasztalható szoros városhoz kötődés érzését, amely egyébként egyértelműen nem mutatható ki az adott környék és Franciaország mint állam vonatkozásában. Emellett a bevándorlók számára a város sokszínűsége komoly vonzerőként szerepel prioritásaik kialakításakor, nem is beszélve arról, hogy a Mediterrán térség komoly összekötő erőt jelent számukra.

Mindezek ellenére a csoportok közötti tényleges interakció mértéke erősen limitált. A különböző etnikai és vallási háttérrel rendelkező személyek úgy élnek egymás mellett, hogy nincs rendszeres kapcsolat közöttük. Ez a megosztottság minden ágazatban jelentkezik, és az élet számos területére hatással van, de különösen jellemző ez a muszlim közösségeknek a társadalom más rétegeivel való kapcsolatára. Ennek egyik markáns jele, hogy a muszlim családok gyermekei szinte kivétel nélkül a város északi kerületeiben található iskolákba járnak. A modern társadalom gyakran hibás, sztereotip gondolkodására hagyatkozva azt feltételezhetnénk, hogy a bevándorló háttérrel rendelkező gyerekek alulteljesítenek az iskolákban, és az északi kerületek oktatási intézményeiben alacsonyabb az érettségiző, illetve a felsőfokú végzettséget szerző tanulók aránya. Ezt azonban jelen esetben cáfolnunk kell.⁶ A marseille-i iskolaválasztási helyzet⁷ az a széleskörű nemzeti vita határozza meg, amely a vallási meggyőződés, hovatartozás iskolában történő kifejezése körül, illetve a fátýoltilalom és más vallási jelképek nyilvános használatának megtiltása körül alakult ki. Míg Európában és francia földön a rasszizmus és a hátrányos megkülönböztetés kapcsán komoly aggodalmak merültek fel, addig a Marseille-ben élő, a Comore-szigeteki és a maghrebi muszlim közösség megpróbált pozitív integrációs és felzárkózást elősegítő lehetőségként tekinteni az oktatásra. A város egyre több muszlim vallású tanárral büszkélkedhet, és bár első hallásra talán különösen hangzik, de ezzel egyidejűleg néhány muszlim család katolikus iskolába íratta be gyermekeit. A szociológusok ezt a jelenséget inkább a különböző vallások közötti párbeszéd felé történő nyitásként, semmint az "egyetemes elvárásnak" való megfelelésként értékelik.⁸

A munkavállalás terén már közel sem ilyen jó a helyzet. A bevándorlók nagy része alacsony iskolai végzettséggel rendelkezik, ami a piac törvényei szerint magas munkanélküliségi mutatókat produkál, mégpedig leginkább azokon a területeken, ahol a bevándorlók számaránya magas. Az Észak-Afrikából érkezők számára a legnehezebb a munkavállalás, és ugyanez a helyzet a munkahelyi számléltrán való előbbre jutás terén is.⁹ Sajnos a jelenlegi politikai és társadalmi helyzetben a bevándorlókkal szembeni munkahelyi diszkrimináció továbbra is jellemző marad, noha Franciaország és az Európai Unió részéről voltak és vannak is kísérletek a sokszínű foglalkoztatás előmozdítására. Marseille-ben egyelőre a munkahelyi egyenlőtlenségek kezelését mentori és képzési programok keretében igyekeznek felszámolni – többkevesebb sikerrel. Természetesen elgondolkozhatunk azon, hogy az ilyen mértékű hátrányos megkülönböztetésnek mi lehet az oka, de nyilvánvaló, hogy a bevándorlókon kívül álló események láncolata befolyásolja a helyzet orvoslásának nehézkes jellegét.

A kutatások során mindig központi kérdésként merül fel a média közvélemény-formáló szerepe. Különösen fontos megemlíteni, hogy az integrációs kísérleteket nagyban hátráltatja a média sztereotípiákra építő, a bevándorlókkal és a muszlim közösségekkel szemben hátrányos megközelítése.¹⁰ Természetesen ez Marseille-ben sincsen másképpen. Az 1980-as és az 1990-es években uralkodó bevándorlás-ellenes szélsőjobboldali retorika ellenére azonban a francia muszlim identitás mára már elfogadottá vált. A

⁵ www.marseille.fr/sitevdm/jsp/site/Portal.jsp?page_id=689

⁶ Tavan, Chloé (2004:45) École publique, école privée. Comparaison des trajectoires et de la réussite scolaires. *Revue française de sociologie*

⁷ Vallet, Caille (1996:67) Les élèves étrangers ou issus de l'immigration dans l'école et le collège français. Une étude d'ensemble. *Éducation et formations*

Caille (2007:74) Perception du système éducatif et projets d'avenir des enfants immigrés. *Éducation et formations*

⁸ Lorcerie (2005:1) Cités cosmopolites. Sur les identités sociales des lycéens marseillais. *IREMAM-CNRS*

⁹ Frickey, Primon (2005:86) Jeunes diplômés issus de l'immigration: insertion professionnelle ou discrimination? *Collection Études et Recherches*

Meurs, Pailhé, Simon (2006:61) Persistance des inégalités entre générations liées à l'immigration. *Population*

¹⁰ Brouard, Tiberj (2005) Français comme les autres? Enquête sur les citoyens d'origine maghrébine, africaine et turque. *Presse de Sciences-Po*

muszlimok ugyan aggodalmukat fejezik ki azzal kapcsolatban, miszerint igen rosszindulatúan mutatják be környezetüket és közösségeiket a helyi médiában, különösen, ha a szegénység és a bűnözés áll a tudósítások középpontjában. Mégis annak a hiányosságnak a pótlására, miszerint a helyi vezető televíziók és újságok csupán néhány muszlim újságírókat foglalkoztatnak, számos közösségi kezdeményezés keretében tettek – sikerrel – kísérletet.

Európa és Franciaország egészét tekintve jelentős előrelépésként értékelhető, hogy az első, bevándorló családi háttérrel rendelkező képviselő 20 évvel ezelőtt jelent meg a marseille-i, helyi politika színterén, újabban pedig a muszlim jelöltek a különböző pártok színeiben indulnak a választásokon. Fontos kiemelni azonban, hogy az ilyen jelöltek aránya még mindig alacsony, és leginkább a bevándorlók által lakott kerületekben erős a jelenlétük. Számos felmérés azonban azt mutatja, hogy a muszlimok nem együtt szavaznak, és valójában az utolsó országos választásokon a muszlimok nagy része nem is vett részt. Ennek oka lehet, hogy a résztvevők kevéssé bíznak a politikai intézményekben, sokan az eredménytelen munkavállalási kísérleteik miatt frusztráltak, kívülállónak érzik magukat, így politikai intézmények és a saját jelöltjeik iránti lojalitás tekintetében igen megosztottnak tekinthetők.¹¹

A fenti pozitív és negatív tapasztalatok ellenére azonban minden kutatás azt mutatja, hogy Marseille kivételesen sokat tesz a bevándorló közösségek integrálásáért. A problémának a városvezetők részéről történő kezelése egy közösségorientált politikát bizonyít, amelynek keretében számos olyan stratégiai kezdeményezés történt, melyek arra törekednek, hogy a város sokszínűségét pozitív értéké formálják. Egyértelmű, hogy a faji és etnikai megosztottság továbbra is mélyen gyökerező problémát jelent. Ugyan Kaurismäki meseszerű története csak idealisztikus megoldást ajánl az európai bevándorlási politika számára, Marseille mégis jó példa arra, hogy a muszlim közösségek, a helyi tisztviselők és a nemzetközi döntéshozók közötti új párbeszéd és politikai kezdeményezések elősegítésével segíthetjük a muszlimok szélesebb körű társadalmi részvételét és befogadását, miközben lehetővé tesszük számukra a kulturális, nyelvi és vallási – identitásuk szempontjából fontos – szokások gyakorlását.¹²

*

www.southeast-europe.org
dke@southeast-europe.org

© DKE 2012

Figyelem! Kedves kutató! Ha erre a tanulmányunkra hivatkozik, vagy idézi annak egy részét, kérjük, küldjön erről egy email-t a főszerkesztő részére a dke@southeast-europe.org címre. *A tanulmányt a következőképpen idézze:*

Jancsó Andrea: Marseille Espérance: Az európai migrációs politika mintája. *Délkelet-Európa – South-East Europe International Relations Quarterly*, Vol. 3. No. 1. (2012 Tavasz) 3 p. Együttműködését köszönöm. *A főszerkesztő*

¹¹ Césari (1996:2) Être musulman en France. *Revue Méditerranéenne d'Études Politiques*

Geisser, Kelfaoui (1996:2) Existe-t-il un vote maghrébin à Marseille? *Revue Méditerranéenne d'Études Politiques*

¹² Modood, Tariq (2006:107-132) Muslims and European Multiculturalism. *Multiculturalism Observed*